

Rädda Barnens yttrande av delbetänkandet Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – Nationell samordning och kommunernas ansvar (SOU 2016:92)

Inledning

Rädda Barnen avger synpunkter på delbetänkandet SOU 2016:92 i för organisationen särskilt centrala områden. I övriga frågor avstår vi från yttrande detta ska inte uppfattas vare sig som tillstyrkande eller avstyrkande av okommenterade förslag.

Rädda Barnens samlade bedömning

Delbetänkandet innehåller förslag om hur arbetet inom ramen för den nationella samordnaren ska fortsätta efter det att samordnaren avslutat sitt uppdrag 2017. Rädda Barnen lämnar yttrande över två av de föreslagna åtgärderna.

Inledningsvis konstaterar Rädda Barnen att arbetet mot radikaliserings och våldsbejakande extremism är centralt för att skydda barn och unga från våld i det offentliga rummet, i hemmet och i miljöer utanför landet. Det förebyggande arbetet sammanfaller väl med förebyggande av annan typ av brottslighet eller destruktiva och riskfyllda situationer som barn och unga kan försättas i. Rädda Barnen menar att det krävs omfattande förebyggande insatser och en tydligt strukturerad samordning och samverkan mellan offentliga aktörer och det civila samhället för att förebygga och förhindra att barn rekryteras till eller drabbas av konsekvenser av våld som utförs som konsekvens av våldsbejakande extremism, likväl av våld som utförs av kriminella grupper eller inom familjen. Samverkan mellan myndigheter är också nödvändig för att skapa ett starkare skydd för barn som befinner sig i särskilt utsatta situationer till följd av våldsbejakande extremism eller andra våldsbrott.

De senaste årens allt intensivare diskussion kring åtgärder mot våldsbejakande extremism har i stor utsträckning fokuserat på behovet av akuta förhållande åtgärder. Rädda Barnen erkänner behovet av sådana insatser och särskilt polisiära insatser för att förhindra våld samt insatser från sociala myndigheter för att skydda barn i sådana situationer. Samtidigt vill organisationen understryka att det är synnerligen viktigt att staten och kommuner satsar betydande resurser på förebyggande insatser. Det är uppenbart att den politiska diskussionen de senaste åren är drabbad av behovet att visa handlingskraft och presentera kraftfulla åtgärder för att möta en ökad oro i samhället för att utsättas för terrorhandlingar. De förebyggande insatserna riskerar att framstå som mindre konkreta och mer komplexa. Det är oerhört olyckligt om detta skulle leda till att fokus på förebyggande åtgärder minskar.

I betänkandet beskrivs push- och pullfaktorer för personer att hamna i våldsbejakande extremism.¹ Genom Rädda Barnens verksamhet med barn och unga i socialt och ekonomiskt utsatta miljöer kan vi

¹ Tabell 2.1 (SOU 2016:92)

konstatera att "Upplevelse av diskriminering", "Upplevelse av rasism", "Upplevelse av orättfärdighet" och "Dålig självkänsla", som en konsekvens både av utanförskap och samhällets oförmåga att möta dessa upplevelser, är ett allvarligt problem. Detta leder till att många barn och unga förlorar tilltron till sin egen förmåga att bli en aktiv del av samhället och försämrar deras förutsättningar i skolan, för framtida försörjning och för en god hälsa. En mindre del söker tillhörighet och stöd i grupper som bejaktar våld eller en kriminell livsstil, och som erbjuder en känsla av mening och sammanhang som samhället inte lyckats med. Det krävs omfattande insatser för att samhället, offentligt såväl som civilt, ska kunna upprätta tillit bland dessa barn och unga. Men det är nödvändigt för att förebygga ett livslångt utanförskap och de negativa konsekvenser det för med sig både för individen och för samhället. Genom detta förebyggande arbete kan vi också minska risken och förutsättningarna för rekrytering till kriminella grupper eller våldsbejakande extremism. Här finns det inga genvägar och Rädda Barnen vill varna för en utveckling där problematiken förenklas och åtgärderna blir för smala.

6.3 Möjliga kandidater

Den nationella samordnarens uppdrag har varit att utveckla, samordna och stödja insatser för att förebygga våldsbejakande extremism och främja demokrati. Detta är insatser som bäst bedrivs av myndigheter och organisationer utanför rättsväsendet. Därför ter det sig naturligt att placera ansvaret hos en myndighet som har kompetens inom detta viktiga förebyggande arbete.

Den nationella samordnaren listar en rad möjliga myndigheter för det fortsatta uppdraget. Rädda Barnen har ingen omedelbar åsikt om vilken av dessa som är bäst lämpad. Rädda Barnen kan dock konstatera att den föreslagna myndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, har begränsad erfarenhet av att samverka med det civila samhället kring demokratiframjande insatser. Myndighetens erfarenhet kretsar främst kring samhällets insatser vid särskilda händelser och att placera ansvaret där riskerar att sända signaler om att det främst är insatser av mer omedelbar och akut karaktär som ska samordnas.

Rädda Barnen noterar också att myndigheten har drabbats av en förlust av förtroendekapital i samband med publiceringen av en rapport om islamistiska rörelser och särskilt det muslimska brödrskapet i Sverige, vilket var en rapport som saknade grundläggande vetenskapligt stöd. Detta är givetvis allvarligt, inte minst i ljuset av att detta kan tänkas bidra till flera av de push-faktorer som samordnaren själv identifierat i detta delbetänkande.

6.9.2 Behov av nationell orosttelefon och dess framtid

Rädda Barnen har tagit över driften av den nationella orosttelefonen sedan den 1 februari 2017. Vi kan ännu inte dra några slutsatser kring effektiviteten i att använda metoden för de aktuella målgrupperna. Det krävs mer arbete för att nå målgrupperna med information om möjligheten att ringa orosttelefonen samt information om vilket stöd de kan få för att det ska vara möjligt att utvärdera effektiviteten. Däremot kan vi både genom de samtal vi hittills haft och erfarenheter från liknande verksamheter konstatera att det utan tvekan finns ett behov av stöd och vägledning för anhöriga. De som ringer "vittnar om" att de "inte haft någon annan att vända sig till". Det är svårt att prata med vänner och andra anhöriga eftersom ämnet är svårt och mycket stigmatiserande. Rädda Barnen tror också att det behövs

en lågtröskelverksamhet där anhöriga får stöd att reflektera kring vilken insats som behövs. Det kan vara ett mycket stort steg att ta kontakt med en myndighet för att be om hjälp. Förtroendet för myndigheter är lågt bland en del personer, tidigare dåliga erfarenheter eller felaktiga föreställningar om konsekvenserna av en sådan kontakt kan avhjälpas genom en stödkontakt hos en civilsamhällesorganisation.

Det handlar både om att stödja en anhörig som är orolig och hjälpa denne att tolka de tecken hen uppfattat, men också att hänvisa till rätt insats hos myndighet eller kommun. Särskilt viktigt är att kunna följa upp samtalen ("case management") då vår erfarenhet är att exempelvis socialtjänsten inte alltid själva vet vad de ska göra eller har förmåga att prioritera insatser. Därigenom kan orostelefonen utgöra ett stöd för både anhöriga och för de myndigheter som ska ge stöd.

Vid sidan om den primära målgruppen för verksamheten tar orostelefonen också emot samtal från andra myndigheter och organisationer som i sin verksamhet kommer i kontakt med våldsbejakande extremism. Här har telefonen spelat en roll i att ge råd till andra stödverksamheter kring deras rutiner för att hantera samtal eller ärenden där våldsbejakande extremism är ett delinslag.

Rädda Barnen tror att det är viktigt att se över vilken typ av organisation som är lämplig som operatör långsiktigt. Att Rädda Barnen nu opererar verksamheten bygger på att vi har tidigare erfarenhet av att starta upp liknande stödinsatser, vi förstår komplexiteten när det kommer till att nå målgruppen och vi har lång erfarenhet av att lotsa personer rätt när det gäller myndighets- eller vårdkontakter. Vi ser också en möjlighet att bättre se var samhällets stöd till radikaliserade unga brister och hur samhället hanterar stödet till familjer, i synnerhet barn, som är återvändare. Samtidigt är vi övertygade om att det finns andra civilsamhälles-organisationer med mer erfarenhet av arbete med de specifika målgrupperna, som har högt förtroende i målgrupperna och som med utgångspunkt från de rutiner och former för verksamheten som Rädda Barnen nu upprättar, kan ta över den mer långsiktiga driften. Här är vi som organisation öppna för en fortsatt dialog. En del av de uppdrag vi åtagit oss under 2017 är att bygga ett nätverk kring telefonen av andra aktörer som idag gör viktiga insatser för målgrupperna. Ett sådant nätverk kan också utgöra en god grund för att utveckla den långsiktiga förvaltningen av verksamheten om Rädda Barnen blir den organisation som står för fortsatt drift.

Ett annat område som noga behöver övervägas och som kan påverka valet av driftsform är frågan om marknadsföring av verksamheten. Målgruppen är mycket specifik, men finns utspridd i den stora allmänheten. Det gör att den är svår att nå. Rädda Barnens erfarenhet av att driva stödlinjer är entydig. Det är viktigt att kännedomen om verksamheten eller tillgängligheten är omedelbar när behov finns. Det betyder att vi behöver identifiera de som kan ha behov av stöd och nå dem med information. Breda och omfattande marknadsföringsinsatser tenderar att öka andelen irrelevanta samtal, "stönare", klicksamtal, etc., utan att öka samtalen från målgruppen. Däremot ser vi att information som når den specifika målgruppen för andra stödlinjer ofta har omedelbar effekt på antalet relevanta kontakter. Exempelvis kan vi se att stödchatten mot Hedersrelaterat våld och förtryck (dinarattigheter.se) ofta har en kraftig ökning av kontakter från områden där skolinformationsinsatser kring ämnet gjorts just innan. Det samma gäller

stödlinjen för ensamkommande. När information går ut i kanaler där målgruppen finns, ökar samtalen medan ingen påtaglig effekt kan ses när information går ut i bredare kanaler.

Rädda Barnen aktiverar fler informationsinsatser i sociala media kanaler under året samt jobbar vidare med sökord/Google ads, men vi är samtidigt övertygade om att det långsiktigt kommer behövas betydande resurser för att nå de personer som har behov av stödsamtal.

Det är Rädda Barnens uppfattning att denna utmaning underskattats när verksamheten initierades och att en fortsatt verksamhet måste understödjas med ett mer kvalificerat marknadsföringsarbete. Vi prövar och utvecklar dessa former nu, men fler insatser kommer att vara nödvändiga.

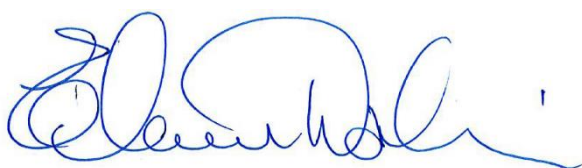
Samtidigt kan vi konstatera att det är svårt att mäta värdet i ekonomiska termer av de samtal vi idag har, och det kan räcka med ett samtal som förebygger en allvarlig händelse för att den samhällsekonomiska vinsten ska vara mycket stor. Det kan räcka med ett samtal som ger en människa i en utsatt situation rätt stöd för att säkra stora samhällsekonomiska vinster.

Sammanfattningsvis talar mycket för att behovet av telefonen kommer att finnas under lång tid. Organisationsformen, samlokalisering med andra verksamheter och marknadsföringsinsatser behöver utvärderas och utvecklas kontinuerligt.

Det är Rädda Barnens övertygelse att en oberoende organisation eller sammanslutning av organisationer i det civila samhället är den bäst lämpade aktören att operera verksamheten.

Rädda Barnen tillstyrker punkt 6.9.2.

Stockholm som ovan

Elisabeth Dahlin
Generalsekreterare
Rädda Barnen